

אמת ו שקר

IS TRUTH AN ABSOLUTE VALUE?

אור פנינה, הר נוף

1. לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו:

ויקרא יט"א

The mitzva of 'lo teshakru' does not refer to lying but to denying that you are holding a deposit for someone else

2. ו לא תטה משפט אבליך בריבו: ז מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרג פי לא אצדיק רשע: ח ו אחד לא תקח פי השחד יענר פקחים ויסלף דברי צדיקים:

שמות כג-ז

In fact, the Torah never states 'you must not lie!'. The source of the issur to lie is 'midvar sheker tirchak' - 'distance yourself from any false thing' i.e. a positive mitzva! Why should this be?

3. ת"ר מנין לדיין שלא יעשה סניגרון לדבריו? תלמוד לומר 'מדבר שקר תרחק'. ומנין לדיין שלא ישב תלמיד בור לפניו? ת"ל 'מדבר שקר תרחק'.....

מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחוב לעשיר מנין שלא ישתוק? תלמוד לומר 'מדבר שקר תרחק'.

מנין לתלמיד שרואה את רבו שטועה בדין שלא יאמר אמתין לו עד שיגמרנו ואסתרנו ואבננו משלי כדי שיקרא הדין על שמי? ת"ל 'מדבר שקר תרחק'

מנין לתלמיד שאמר לו רבו יודע אתה בי שאם נותנין לי מאה מנה איני מבדה מנה יש לי אצל פלוני ואין לי עליו אלא עד אחד מנין שלא יצטרף עמו תלמוד לומר 'מדבר שקר תרחק'. האי 'מדבר שקר תרחק' נפקא!! הא ודאי שקורי קא משקר ורחמנא אמר 'לא תענה ברעך עד שקר'. אלא כגון דאמר ליה ודאי חד סהדא אית לי ותא אתה קום התם ולא תימא ולא מידי דהא לא מפקת מפומך שקרא אפי' הכי אסור משום שנאמר 'מדבר שקר תרחק'

שבועות ל. - יג לימודים למדבר שקר תרחק'

The Gemara gives a number of cases where the issur of 'midvar sheker' applies. In each case, had the Torah merely said - 'do not lie' you may have concluded that case in the gemara is muttar. Now that the Torah says 'keep well away from falsehood' it is clear that even these activities are assur.

But all of these cases are in a Beit Din. Is there a mitzva of 'midvar sheker' even outside a Beit Din? There are a number of sources in the gemara which clearly show that there is an issur to lie even outside the Beit Din

4. תנו רבנן: כיצד מרקדין לפני הכלה? בית שמאי אומרים: כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים: כלה נאה וחסודה. אמרו להן ב"ש לב"ה: הרי שהיתה חיגרת או סומא, אומר' לה, כלה נאה וחסודה? והתורה אמרה: (שמות כ"ג) מדבר שקר תרחק!

כתובות יז.

Beit Hillel and Beit Shammai disagree on whether you can praise a bride for beauty which she does not have

5. כמות שהיא - לפי יופיה וחשיבותה מקלסין אותה

רש"י שם

6. כלה כמות שהיא - ואם יש בה מום ישתקו ולא ישבחוה אי נמי ישבחוה בדבר נאה שיש בה כגון בעיניה או בידיה אם הם יפות. וב"ה אומרים ישבחוה לגמרי דכשמוזכרין מה שיש בה לשבח מכלל דשאר לגנאי.

תוספות שם

It is clear from the cases in the Gemara (see 3 above) that the issur of lying is not dependant on what you say. Even if everything you say is technically true, if the message is misleading it is SHEKER and is an issur min haTorah.

7. מתני' נדרי הבאי אמר קונם אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד:

נדריס כד:

This also works the other way too. Is what you say is technically false, if the message is clear and not misleading it is EMET and is muttar!! e.g. do you have a pen?

8. תנו רבנן: כיצד מרקדין לפני הכלה? בית שמאי אומרים: כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים: כלה נאה וחסודה. אמרו להן ב"ש לב"ה: הרי שהיתה חייגרת או סומא, אומר' לה, כלה נאה וחסודה? והתורה אמרה: (שמות כ"ג) מדבר שקר תרחק; אמרו להם ב"ה לב"ש: לדבריכם, מי שלקח מקח רע מן השוק, ישבחנו בעיניו או יגנונו בעיניו? הוי אומר: ישבחנו בעיניו, מכאן אמרו חכמים: לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות.

כתובות יז.

Beit Hillel and Beit Shammai disagree on whether you can praise a bride for beauty which she does not have.

9. ישבחנו בעיניו או יגנונו בעיניו. פירוש דכל שהוא מפני דרכי שלום אין בו משום מדבר שקר תרחק.

ריטב"א כתובות יז.

The Ritva explains that the source of Beit Hillel is 'mipnei hashalom'

10. וא"ר אילעא משום רבי אלעזר בר' שמעון: מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום, שנאמר: (בראשית נ) 'אביך צוה וגו' כה תאמרו ליוסף אנא שא נא וגו'. ר' נתן אומר: מצוה, שנאמר: (שמואל א' ט"ז) 'זיאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני וגו'. דבי רבי ישמעאל תנא: גדול השלום, שאף הקדוש ברוך הוא שינה בו, דמעיקרא כתיב: (בראשית י"ח) ואדוני זקן, ולבסוף כתיב: ואני זקנת.

יבמות דף סה.

The Gemara spells out the principal that 'mutter leshanot mipnei hashalom' and bring proofs from the stories of Yosef, Shmuel and the way Hashem himself addressed Avraham

11. י ולאמר שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך ושרה שמעת פתח האהל והוא אחרי: יא ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה ארח פנשים: יב ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדני זקן: יג ולאמר ה' אל-אברהם למה זה צחקת שרה לאמר האף אמנם אלך ואני זקנת: יד היפלא מה' דבר למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן: טו ותכחש שרה | לאמר לא צחקתי כי | נראה ולאמר | לא כי צחקת:

בראשית יח-יג

The pesukim show that even though Sarah said to herself that both she and Avraham were old, Hashem omitted the first half and did not tell Avraham that Sarah thought he was old

12. בהני תלת מילי עבידי רבן דמשנו במלייה: במסכת, ובפוריא, ובאושפיזא.

בבא מציעא כג:

The Gemara insists that a talmid chacham should 'lie' in three circumstances:- (a) when asked how much he has learnt (b) in personal issues of tzniut and (c) when reporting the hachnasat orchim of others

13. באושפיזא - שאלוהו על אושפיזו אם קבלו בסבר פנים יפות, ואמר לאו - מדה טובה היא, כדי שלא יקפצו בו בני אדם שאינן מהוגנין לבא תמיד עליו, ויכלו את ממונו.

רש"י שם

When reporting the hachnasat orchim of others the talmid chacham must be concerned not to overburden their generosity

Why is it justified to change the facts because of 'shalom'? Because any hatred between individuals which becomes personal is called sinat chinam - baseless hatred. String disagreement is fine but there is never a justification for personal hatred. That is the ultimate sheker. So to change the facts to make peace is the ultimate emet. The greatest sheker in the world is that there is personal hatred to those with whom you disagree.

14. יח ויבא אל-אביו ויאמר אבי ויאמר הנני מי אתה בני: יט ויאמר יעקב אל-אביו אנכי עשו בכרד עשיתי פאשר דברת אלך קום-נא שבה ואכלה מצידך בעבור תברכני בפסד:

בראשית כז-יח-יט

Ya'acov told Yitzchak that he was Esav. Ya'acov is the ultimate man of Emet. How could he say that he was Esav?

15. אנכי עשו בכורד - אנכי המביא לך, ועשו הוא בכורד:

רש"י בראשית כז: יט

Rashi seems to explain Ya'acov's statement by saying that it wasn't technically untrue because of the way that he said it. BUT - we learnt above that sheker in halacha is giving the wrong impression, even if what you say is technically true!! So how is Rashi to be understood?

16. ההוא ארמאה דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים אמר כתיב כל בן נכר לא יאכל בו כל ערל לא יאכל בו ואנא הא קאכילנא משופרי שופרי אמר ליה רבי יהודה בן בתירא מי קא ספו לך מאליה אמר ליה לא כי סלקת להתם אימא להו ספו לי מאליה כי סליק אמר להו מאליה ספו לי אמרו ליה אליה לגביה סלקא אמרו ליה מאן אמר לך הכי אמר להו רבי יהודה בן בתירא אמרו מאי האי דקמן בדקו בתריה ואשכחוהו דארמאה הוא וקטלוהו שלחו ליה לרבי יהודה בן בתירא שלם לך ר' יהודה בן בתירא דאת בניצבין ומצודתך פרוסה בירושלים

פסחים ג:

R. Yehuda ben Beteira told a fraudulent non-Jew that he should ask for a forbidden part of the korban Pesach so that he would be found out and punished. Was this sheker?

17. נודרין להרגין ולחרמין ולמוכסין שהיא תרומה אע"פ שאינו תרומה שהן של בית המלך אע"פ שאינן של בית המלך.....

18. היכי נדר? א"ר עמרם אמר רב באומר יאסרו פירות העולם עלי אם אינן של בית המלך. כיון דאמר יאסרו איתסרו עליה כל פירי עלמא! באומר היום. אי דאמר היום לא מקבל מיניה מוכס. באומר בלבו היום ומוציא בשפתיו סתם ואע"ג דסבירא לן דברים שבלב אינן דברים לגבי אונסין שאני:

נדרים כז - כח.

When faces with illegal tax-collectors (who were basically robbing the people) the halacha seems to allow people to make a neder which is not true. What is the heter?

19. מתני' השוכר את האומנין..... וכל דבר שאבד וחזרו בהן - מקום שאין שם אדם שוכר עליהן או מטען.

בבא מציעא עה - משנה

What can you do if a hired worker breaks his contract, lets you down badly and causes you loss. Either sue him for the cost of hiring another worker to finish the job or trick them

20. כיצד מטען אומר להן סלע קצצתי לכם באו וטלו שתיים

בבא מציעא עה:

The trick is that you are allowed to promise them more money to finish the job and then pay them the original price!!

21. בת חמוה דרב פפא נפלה לפני יבם שאין הגון לה. אתא לקמיה דאביי. אמר ליה חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתים זוז. לבתר דחלוץ לה אמר לה זיל הב ליה. אמר ליה משטה אני בך עבדה ליה. מי לא תניא הרי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעברא לפניו ואמר ליה טול דינר והעבירני אין לו אלא שכרו.

יבמות קו:

The gemara also records a case where Abbaye promised money to a man who was unreasonably refusing to do a chalitzta but after the chalitzta the woman would not pay.

All of the above sources are teaching the principle that it is muttar to outsmart a cheater or fraud. To restore the situation to the original fair position is called EMET.

22. יש תמהים איך יעקב שהיה צדיק וירא אלוקים דבר שקר! ואין זו תימה. כי יודע היה יעקב כי הוא ראוי לברכה יותר

מאחיו.... והחליף הדברים במקומות כאלה אינן גנאי לצדיק.... וכן אברהם ויצחק אמרו על נשותיהם אחותי היא ולא נקראו בעבור זה דוברי שקר.... וכן יעקוב לקבל ברכת אביו אם שינה דברו לא היה בעבור זה דובר שקר.

רד"ק שם

The Redak explains the story of Ya'acov in the same way - it is muttar to cheat the cheater. Ya'acov was entirely correct to say what he said to stop Esav from defrauding his father. See also the analysis of the Emet LeYaacov - R. Ya'acov Kaminitzky on this passuk.

But if this is the case, why did Rashi seems to excuse Ya'acov by stretching his words into a technical truth? (a) that doesn't work and (b) Ya'acov already has a total heter!!

23. ובכל אלו שהיתירו חכמים לשנות אם יוכל לעשות שלא לשקר הוא טוב יותר ממה שישקר. כגון אם שאולים לו: יודע אתה מסכתא פלונית? ישיב: וכי אתה סובר שאני יודע? ואם יוכל לסלק השואל בענין שלא ישקר הוא טוב יותר

אורחות צדיקים סוף שער כ"ב

The Orchot Tzaddikim says that even if you have a heter to lie, you should always try to avoid false statements insofar as possible. Thus Rashi is explaining that Ya'acov tried to make his words technically true, NOT as a heter to make them emet (that wouldn't work anyway), but purely for himself to avoid getting into the habit of telling lies, even where it is muttar to do so.

24. אמר רבא: מריש הוה אמינא ליכא קושטא בעלמא, אמר לי ההוא מרבנן ורב טבות שמיה, ואמרי לה רב טביומי שמיה, דאי הווי יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הווי משני בדיבוריה: זימנא חדא איקלעי להווא אתרא, וקושטא שמיה, ולא הווי משני בדיבוריה, ולא הווי מיית איניש מהתם בלא זימניה. נסיבי איתתא מינהון, והווי לי תרתין בנין מינה. יומא חד הווי יתבא דביתהו וקא חייפא רישא, אתאי שיבבתה טרפא אדשא. סבר: לאו אורח ארעא, אמר לה: ליתא הכא. שכיבו ליה תרתין בנין. אתו איניש דאתרא לקמיה, אמרו ליה: מאי האי? אמר להו: הכי הווי מעשה. אמרו ליה: במטותא מינד, פוק מאתרין, ולא תגרי בהו מותנא בהנד איניש.

סנהדרין צו:

The Gemara tells us an aggadata of the amora who would never tell a lie so he went to the land where no-one ever lied and noone ever died. But things did not go too well!! The Gemara is stressing that emet is not an absolute value in this world and never can be. To insist on emet as a black and white issue is to try and live in olam haba! The Medrash communicates this idea in a different way

25. א"ר סימון בשעה שבא הקב"ה לבראת את אדם הראשון, נעשו מלאכי השרת כיתים כיתים, וחבורות חבורות, מהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא, הה"ד (תהלים פה) חסד ואמת נפגשו צדק ושלוש נשקו, חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה, מה עשה הקב"ה נטל אמת והשליכו לארץ הה"ד (דניאל ח) ותשלך אמת ארצה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבון העולמים מה אתה מבזה תכסיס אלטיכסייה שלך, תעלה אמת מן הארץ, הדא הוא דכתיב (תהלים פה) אמת מארץ תצמח

בראשית רבה פרשה ח ד"ה ה א"ר סימון

Emet was thrown from the heavens to earth in recognition that the whole concept is grey in olam hazeh

26. וא"ר זירא לא לימא איניש לינוקא דיהיבנא לך מידי ולא יהיב ליה משום דאתי לאגמוריה שיקרא שנא' למדו לשונם דבר שקר

סוכה מו:

Even though there may be heterim to change the facts, in front of children one must be very careful to be totally straight so as not to teach the child to speak sheker

The 3 major principles of **אמת ושקר**:-

1. It's the message that matters - *technically true but misleading = SHEKER*
technically untrue but not misleading = EMET
2. **מותר לשנות מפני השלום** - *personal hatred and machloket is a big SHEKER, so 'lying' to bring shalom is EMET*

3. You can lie to stop the cheater - IF you know you are 100% correct